

Hegoafrikako, Ipar Irlandako eta Euskal Herriko bake prozesuetan ikasitakoak

Itzulpena: Nagore Irazustabarrena

MAILA POLITIKOAN, PROTAGONISTEK KONPONBIDE BAKETSUA ETA NEGOZIATUA AURKITZEKO BEHARREZKOA DA LEHENTASUNEZKO BEHAR PARTEKATUA IZATEA

Lehentasunezko beharrak esan nahi du bi aldeek irtenbide negoziatua baino aukera hoberik ez dutela pentsatzea. Izan ere, aldeetako batek beste aukera bat hobea dela uste badu, bake prozesua abiatzeko oso aukera gutxi daude. Bereziki, estatuak ordezkatzeko duen aldeak konponbidea lortzeko segurtasunaren aukera negoziazioarena baino hobea dela sinesten badu. Segurtasun lege bereziak zorrotz ezartzeak eta betearazteak egoera okertu du eta oposizio indar militanteak erreklutatzea elikatzen du.

Nire esperientziaren arabera, estatua konturatzeko denean segurtasun aukerak ez duela konponbidea ekarriko eta konponbide negoziatua aukeratzen duenean, estatuaren aurkako oposizioak, beti ez bada ere, gehienetan, aukera horrekin bat egiten du. Bat egite hori beste aldagai batzuek ere eragiten dute, aurrerago aipatuko ditudanak.

1980ko hamarkadaren amaieran, apartheidaren gobernuak nazioarteko presio izugarria zuen eta barruan herritarren mugimenduei aurre egin behar zien. Afrikanerren (oro har, zurien) biziraupena bera mehatxupean zegoen. Halaber, aintzat hartu behar da nazioarteko giroa asko aldatu zela (Sobietar Batasuna desagin eta Gerra Hotza amaitu zen) eta, ondorioz, apartheidaren gobernuarentzat “oldar komunistaren” arriskua lausotu zela. Hegoafrikar zuri gehienentzat African National Congress

(ANC) alderdiak oinarri komunistak zituen eta komunistek sustatzen zuten.

Beste aldean, ANCK eta beste askapen indar batzuek ez zuten herrialdea suntsituta berreskuratu nahi. Gainera, borroka armatuak bere bidea egina zuen. Militanteek garaipen militarra sekula ez zutela lortuko eta beste estrategia bat abiatzeko garaia zela onartu zuten. Ezustean, beraz, bi aldeak aldi berean iritsi ziren konponbide negoziatuaren beharra lehenestera.

Britainia Handian eta Ipar Irlandan, 1980ko hamarkadaren hasieratik aurrera, Westminsterren eta irlandar errepublikarren arteko elkarriketa behin eta berriro eten eta berrabiatu zen. Ipar Irlandako gatazka oso garestia izaten ari zen Britainia Handiarentzat, bai diru aldetik, bai giza baliabideei zegokionez baita ospari zegokionez ere. Britainia Handiak konponbidea behar eta nahi zuen. Urte batzuk lehenago ANCK bezalaxe, irlandar errepublikarrek ere borroka armatuaren bidea agortua zela eta konpromiso nahiz negoziazio estrategien bidez gehiago lor zitekeela uste zuten.

Espanian, ez dirudi Madrilek euskal nazionalistekin dagoen gatazka negoziazioen bidez konpontzeko arrazoi konbentzigarriak duenik. Segurtasun estrategia ezartzeari lehentasuna ematen diote eta, dirudienez, munduak (nagusiki, Europak) ez du uste euskal kausak hori merezi ez duenik. Itxuraz, nazioarteko ikuspegiaren arabera, euskal herritar gehienak gustura daude egungo egoera konstituzionalarekin, gatazkak Euskadi Ta Askatasunako (ETA) muturreko militante terroristek eragiten dituzte eta ETAREN eskakizunak zentzugabeak eta

“Ipar Irlandan, 1998ko apirilean, alderdi nagusi guztiek sinatu zuten Ostiral Santuko Akordioa. Itunaren xedea akordio iraunkorra lortzeko oinarriak ezartzea zen”

konstituzioaren aurkakoak dira. Ikuspegi horri esker, Espainiak nazioarteko laguntzaz izuaren aurkako bere gerrarekin jarrai dezake.

BURUZAGITZA POLITIKOAK INDAR ARMATUEN BABESA BEHAR DU: ARMA-DA ETA POLIZIA ESTATUAREN ALDEAN; MILITANTEAK ZAPALDUEN ALDEAN

Ziurrenik faktore hau oso agerikoa da. Hala ere, bake prozesuak burutzeko saiakera askok huts egin izan dute alde bateko nahiz bi aldeetako negoziatzaileek indar armatuen babesik izan ez dutelako. Orain gutxi gertatutako adibidea datorkit gogora: Zimbabwekoa. 2007ko hauteskundeetan MDC alderdiak parlamentuko eserleku gehienak eskuratu zituen eta Morgan Tsvangirai Robert Mugabe garaitu zuen presidente izateko lehian. Iturri fidagarrien arabera, Mugabe botereari uko egiteko prest zegoen. Baina bere armadako jeneralak beldur ziren urte askotan egindako basakeriengatik zigortuko ote zituzten. Botereari eusteko presioa egin zioten hauek Mugaberi.

Egoera honetan, batasun nazionalaren gobernua osatu eta oposizioko buruzagi Tsvangirai lehen ministro izendatu ondoren ere, segurtasun indarrek lehengo biderei eusten diote. MDCko ministro hautetsi bat atxilotu eta espetxeratu dute. Horrelako ekintzek protagonisten arteko konfiantza deusezten dute eta, beraz, bake prozesua bera oztopatu.

Espainian ere antzera gertatu zen; Madril erbesteratutako independentziaren aldeko

ezkertiarrekin (ETArekin) negoziatzen ari zen bitartean, segurtasun indarrek, epaile kontserbadoreen laguntzaz, segurtasun neurri zorrotzak ezartzen jarraitu zuten eta, bake prozesua bertan behera geratu zenerako, ezker abertzaleko barne buruzagi guztiak espetxean zeuden. 2007. urtearen erdialdetik 2009ko hasierara bitartean izandako 300 espetxeratzeetatik, ia gehienak indarkeriarekin zerikusirik ez duten delituak leporatuta izan ziren.

Hegoafrikako bake prozesuan, poliziako nahiz armadako zenbait kide –gutxiengoa izan arren– gehiengo beltza izango lukeen gobernua ezartzeko akordio politikoen aurka zeuden. Ezkutuko ekintzak burutzen hasi ziren, indarkeria, kaosa eta anarkia eragin asmoz. Herritar zuriak “etsaiekin” akordioa negoziatzaren aldeko jarrera bazter zezaten eta segurtasun aukeraren alde egin zezaten nahi zuten, horrek militarren estatu kolpea esan nahi bazuen ere. Hasiera batean inork ez zekien norik eragin zituen ANCKo buruzagien hilketak, ez ANCKo jarraitzaileen aurkako sarraskiak, baina ANCK susmatzen zuen segurtasun indarretatik zetozela. Horrek asko tenkatu zuen negoziaketa eta Nelson Mandelak une batean ANC zortzi hilabetez bake prozesutik baztertea erabaki zuen. Oposizioko indarren eta herritarren presiopean, De Klerk presidente zuriak epaile bat buru zuen batzordea izendatu zuen indarkeria ekintza horiek ikertzeko. Batzordeak indarkeria polizia erakundeetako kideek eragin zutela ondorioztatu zuen, hau da, “hirugarren indar” bezala ezagutzen zirenek. Hori onartuta, arazoari heldu zioten: errudunak jazarri eta atxilotu zituzten.

Ipar Irlandan, 1998ko apirilean, alderdi nagusi guztiek sinatu zuten Ostiral Santuko Akordioa. Itunaren xedea akordio iraunkorra lortzeko oinarriak ezartzea zen. Gogoan izan behar da Ostiral Santuko Akordioak arma paramilitarrak konfiskatzeko eta Ipar Irlandan etorkizuneko polizia antolatzeko proposamenak egin zituela. Katoliko errepublikarrentzat Royal Ulster Constabulary (RUC) polizia Ipar Irlanda

herritar protestanteentzako lurralde protestantea izaten jarraitzeko trebatutako segurtasun indarra zen. RUCeko kideen %95 protestanteak ziren eta ukazina zen erakundea oso politizatu zegoela. Kide askoren ustez, katoliko errepublikarrak, IRAren aldeko jarraitzaile aktiboak ez zirenak ere, Ipar Irlandaren etsaiak ziren, ez ziren besteak bezalako herritarrak. RUCeko zenbait kide estatuaren aldeko indar paramilitar loialistekin harremanetan zeuden eta, beraz, bake prozesuaren aurkako indar armatua antolatzeko benetako arriskua zegoen.

Ostiral Santuko Akordioan oinarrituta, poliziari buruzko batzorde berezi bat eratu zen, Ipar Irlandan poliziaren aldaketari buruz ikertzeko eta gomendioak egiteko. Horrela, estatuak publikoki onartu zuen poliziarena konpondu beharreko arazoa zela. Batzordeak poliziaren afera agertoki nagusian ipini zuen, publikoaren etengabeko azterketaren begiradapean eta eragile politiko guztien akordioak baldintzatuta. Ondorioz, Ipar Irlandan poliziaren gaia mantso baina etengabe aldatu zen, bake prozesuaren beste elementu batzuen erritmo berean. Ostiral Santuko Akordioa sinatu eta bederatzirtera, errepublikarrek ofizialki egin zuten bat poliziaren aferarekin eta ordurako RUC erakunde gisa desagertua zela, jarraitzaileak Ipar Irlandako Polizia Zerbitzuan sar zitezten animatu zituzten. Poliziaren bilakaera aldaketa politikoarekin batera egin izanak, goi mailan, barruti mailan nahiz komisaria mailan, buruzagitza politikoaren eta poliziaren arteko balizko desadostasun ideologikoak egoteko arriskua neutralizatu zuen.

Garrantzi handia du askapen mugimenduetan / erakunde terroristetan, buruzagitza politikoaren eta militarren arteko botere harremanak. Negoziazio aurreko fasean, militanteen parte-hartzea funtsezkoa da, su-etenak, kalteordainak, erbesteratuen itzulera, jazarpenen amaiera, preso askatasuna, desarma eta halako gaiak eztabaidatzeko. Negoziazio prozesuan konpondu behar diren funtsezko aferak, ezinbestean, afera politikoak / konstituzio-

“Ostiral Santuko Akordioan oinarrituta, poliziari buruzko batzorde berezi bat eratu zen, Ipar Irlandan poliziaren aldaketari buruz ikertzeko eta gomendioak egiteko. Horrela, estatuak publikoki onartu zuen poliziarena konpondu beharreko arazoa zela”

WIKIPEDIA

IRAko militanteei 1978an egindako argazkia.

nalak dira. Negoziazio horiek buruzagitza politikoak zuzentzen ditu. Buruzagitza politikoaren eta militanteen artean etenik gabeko komunikazio bideek irekita egon behar dute eta behin

“Fede onez negoziatzea, biak asebeteko dituen emaitzak lortu asmoz, beharrak eta nahiak aztertzea da, eta ez, parekoaren ahuleziak baliatuz, eskakizun bat onar dezan behartzeko boterea erabiltzea”

joera politikoak negoziatzeko eseri direnean, militanteek beren jarduna negoziazio politiko prozesuaren mendean jarri behar dute. Alde bakarretik su-etenak hausteak guztiz kaltegarriak diren ondorioak dakartza. Maila politikoan horrenbesteko ahaleginez eraikitako konfiantza suntsitu egiten da.

Hegoafrikan eta Ipar Irlandan, buruzagitza politikoaren eta buruzagitza militarren arteko batasuna argia zen. ANCKo goi buruzagitza eta adar armatua, Mkonto we Sizwe (MK), gauza askotan batuta zeuden. Zorionez, bien arteko harremana aspalditik zetorren eta, ondorioz, ANCK erabaki politikoak hartzen zituenean, MKrekin kontsultatuta egiten zuen. Ondoren, erabakiok negoziazioetan eztabaidatzen zirenean, MKren barruan diziplinari eutsi zitzaion eta MKk erabakiok errespetatu zituen. Sinn Feinen eta Irish Republican Armyren (IRA) arteko harremana ere antzekoa izan zen.

Ez da halakorik gertatu Euskal Herrian. Presoen askatasuna, erbesteratuen itzulera eta halako gaiak jorrazteko aurre-negoiaziorik egin ez zenez, ETako buruzagitza erbestera-tuaren, espetxeratuen eta barne buruzagitza politikoaren arteko komunikazioa oso zaila zen. Ondorioz, zenbaitetan, bien asmo eta estrategiak ez zetozen bat. Negoziatio politikoak ez atzera ez aurrera blokeatu zirenean negoziatzaileen arteko desadostasunak leuntzen saiatu beharrean, ETak lehegailuei eta hilketei heldu zien berriro. Horrek zorigaiztoko ondorioak izan zituen bake prozesuan: Espainiako Gobernuak salduta eta lotsatuta sentitu

zen. Zapatero presidentek negoziatioak bide onean zeudela esan zien Espainiako herritarrei, Madrilgo aireportuan 500 kiloko lehegailuak eztanda egin baino egun gutxi batzuk lehenago. Madrilgo Gobernuaren iritziz, adar militarreko kide gogorren mendean zegoen adar politikoarekin negoziatzen ari ziren eta horrek ezinezko egiten zuen negoziatioei eustea, beti ere hauen arabera; beren buruetan pistolak jarrita negoziatzea bezala zen.

PROTAGONISTEK KONPONBIDE BAKE-TSUA ETA NEGOZIATUA LORTZEKO ETENGABEKO KONPROMISOA PARTE-KATU BEHAR DUTE

Hau ezberdina da konponbide negoziatua lortzeko lehentasunezko beharra izatearekin. Beharra izatea gauza bat da, konpromisoa izatearekin zerikusirik ez duena.

Etengabeko konpromiso partekatua eskatzen du bi aldeek elkarrenganako konfiantza maila jakin bat izatea eta biek onartuko duten konponbidea lor daitekeela sinestea. Etorkizunaren ikusmolde bera izan behar dute; ez xehetasun guztietan, baina bai gutxienez puntu nagusietan. Horrek esan nahi du fede onez negoziatzeko eta zenbait puntutan amore emateko prest egon behar dutela.

Fede onez negoziatzea, biak asebeteko dituen emaitzak lortu asmoz, beharrak eta nahiak aztertzea da, eta ez, parekoaren ahuleziak baliatuz, eskakizun bat onar dezan behartzeko boterea erabiltzea.

Hegoafrikan negoziatio politikoan abiatu zirenean, adostasun zabala zegoen konponbideak zer ekarriko zuen: Apartheidaren amaiera; arraza bazterkeria legezatuaren amaiera; kudeaketa demokratiko berria, hiritar guztiek, arraza kontuan izan gabe, bozka eskubide bera izan zezaten eta guztien eskubide zibil nahiz politikoak babesteko mekanismoak ezartzea. Oro har, etorkizuneko Hegoafrikari buruzko ikusmoldea bi aldeek partekatzen zuten, bana-

koen nahiz talde anitzen eskubideak, beharrak, itxaropenak, aukerak eta beldurrak jorratuko ziren herrialdea nahi zuten. Hori egiteko moduak, xehetasunak, negoziatu behar ziren: Estatuaren izaera, batasun estatua ala federazioa? Herritarren funtsezko giza eskubideak nola babestuko ziren, gutxiengo taldeen eskubideen bidez ala banakoen giza eskubideen bidez? Konstituzioa zer printzipiotan oinarrituko zen? Zer prozesu baliatuko zen Konstituzioa osatzeko eta nork hartuko zuen parte prozesu horretan? Trantsizio garaiko justizia mekanismoak zer izaera eta forma izango zuten?

Ipar Irlandan ere ikuspegi partekatu berria dago. Bake prozesuaren emaitza positiboa lau printzipio nagusitan oinarrituta dago eta gatazkaren alde nagusiek puntu horietan amore eman behar izan zuten. Hauek dira lau printzipioak:

- Unionista protestanteek Ipar Irlanda ez dela protestanteentzako estatu protestantea onartu behar izan zuten, tradizio katoliko nazionalista / errepublikarrak beren tradizioaren balio bera duela eta herritar guztiek eskubide eta aukera berdinak izan behar dituztela, tradizioa eta erlijioa kontuan izan gabe.
- Nazionalista / errepublikar katolikoek Ipar Irlanda legalki eta konstituzionalki Erresuma Batuaren parte dela onartu behar izan zuten, testuinguru horretan jokatzeko prest daudela eta aldaketa politikoa soilik bitarteko baketsu demokratikoen bidez gauza daitekeela onetsi.
- Irlandar Errepublikako gobernuak Konstituzioa aldatu behar izan zuen, Ipar Irlanda Irlanda batuaren parte zela aldarrikatzen zuten klausulak ezabatuz.
- Gobernu britainiarrak Ipar Irlandaren subiranotasunari uko egiteko akordioa onartu behar izan zuen, baldin eta erreferendum nazional batean gehiengoak Irlanda batuaren alde bozkatuko balu.

Kontzesio konstituzional hauek israeldarren eta palestinarren arteko gatazkara eramaten

baditugu, erraza da ulertzea zergatik ez dagoen han aurrerapenik. Oinarrizko printzipioetan partekatutako ikusmoldearen edo elkar onartzearen arrastorik ez dago, esaterako, israeldarrek legez kanpo okupatutako lurraldeak uztea, alde batetik, eta israeldarren naziotasun eskubidea, bestetik.

Madriren eta euskal nazionalisten artean ere ez dut ikusmolde partekatuaren zantzurik ikusten. Espainiako Gobernuak ez dago prest euskal herritarrek etorkizunari buruz duten ikuskera publikoki adieraz dezaten uzteko ere. Lehendakariak bere herritarrak kontsultatu nahi izan zituen loteslea ez zen erreferendum bidez, autodeterminazio eskubideari buruz galdetzeko, baina Espainiako Gobernuak auzitegiak erabili zituen ahalegina debekatzeko.

KONPONBIDE NEGOZIATUA LORTZEKO INGURU EGOKIA BEHAR DA ETA BEREZIKI JOKO EREMUAK MAILA BEREAN JARRI BEHAR DIRA

Indarkeriazko gatazka politikoen kasuetan desorekatua izan ohi da Estatuaren eta oposizio militantearen arteko botere balantza. Konponbide negoziatuaren beharra lehenetsiz ordurarteko ikuspuntua aldatu aurretik, aurreko pausoa, segurtasun zapaltzailearen legislazioa gogortu ohi da, boterearen eta indarraren bidez konponbidea lortzeko azken ahalegiarekin. Negoziazioek arrakasta izan dezaten aldean arteko botere erlazio horretan oreka behar da.

Joko eremua parekatzeak esan nahi du Estatuak segurtasun konponbidea bultzatu zuenean egindako ia guztia desegitea. Horrek hau guztia eskatu ohi du:

- Legez kanpokotzat edo terroristatzat jotzen ziren erakundeen gaineko debekua kentzea.
- Preso politikoak, bereziki buruzagitzan daudenak eta negoziazioetan funtsezko parte hartzea izan dezaketenak, espetxetik askatzea edo haien gaineko debekuak kentzea.
- Erbesteratutako buruzagiak ez jazartzea ahal-

ARGAZKI PRESS / JON URBE

PSE-EEko eta Batasunako ordezkarien arteko bilera publikoa, azken hauek legez kanpoko zirela. Behin bake prozesua hautsita, bai Ibarretxek eta baita Rodolfo Ares eta Patxi Lopezek ere epaitegietara joan behar izan zuten alderdi ilegalekin bilerak egiteagatik.

bidetuko duten legeak onartzea, etxera itzul daitezten eta bake prozesuan parte har dezaten.

- Segurtasun lege zorrotzenak indargabetzea.
- Aldaketaren aurka dauden segurtasun indarretako kideek ziurtatzea ez dutela egingo oposizio indarren aurka.
- Epaitzeke dauden auzi politikoak atzeratzea.
- Oposizio indarren esku oinarritzko bitartekoak jartzea, negoziazioei beharrezko sustapen egiturekin ekiteko –bulegoak, administrazioaren laguntza, ikerketarako baliabideak eta abar–.
- Apartheidaren Gobernuak ia elementu horiek guztiak jarri zituen aktiboki indarrean. Erronka nagusia segurtasun indarretako hirugarren indarrek kideak kontrolatzea izan zuen. Arazo horrek, aipatu bezala, ANCK negoziazioak uztea eragin zuen zenbait hilabetez.

Ipar Irlandan gai horiek Ostiral Santuko Akordioan landu ziren. Akordioak arma paramilitarrak konfiskatzea, Ipar Irlandako polizia-aren etorkizuna, erakunde paramilitarren (terroristen) debekua kentzea eta preso paramilitarrak epe laburrean askatzea jaso zuen.

Ostiral Santuko Akordioa hitz hauekin hasi zen: “Negoziatu dugun akordioak berriro hasiteko benetako aukera historikoa eskaintzen duela uste dugu, negoziazio multilateraleko parte-hartzaileok”. “Sufrimenduzko oinordetza sakon eta deitoragarria” utzi duten “iraganeko tragediak” aipatzen zituen.

Ondoren, hasierako adierazpen horrek parte-hartzaileek auzi politikoetan desadostasunak konpontzeko soilik bitarteko demokrati-

ko eta baketsuak erabiltzeko erabateko konpromisoa zutela zioen, baita mehatxua nahiz indarkeria erabiltzearen aurka zeudela ere.

Aldiz, Euskal Autonomia Erkidegoan (EAE) Espainiako Gobernuak ez zuen joko eremuak maila berean jartzeko inolako ahaleginik egin. Horren orde, ahal zuten guztia egin zuten ezker abertzalea ahultzeko. Batasuna legez kanpo dago oraindik eta independentziaren aldeko buruzagiek alderdi berriak sortzeko egin dituzten saiakera guztiak geldiarazi dituzte. Ezker abertzaleko ordezkariekin biltzea legez kanpoko da eta, ondorioz, ezker abertzalearekin harremana zuten gainerako euskal alderdietako buruzagiak, demokratikoki hautatutako lehendakaria barne, auzipetu egin zituzten.

Azken urteetan independentziaren aldeko ia buruzagi guztiak espetxeratu egin dituzte.

BAKE PROZESU EGITURATU ETA GARDENA BEHAR DA

Bake prozesuak egituratuta, planifikatuta, ondo antolatuta, profesionalki erraztuta beharko lukete eta oinarrizko arauak adostu beharko lirateke.

Bilera aretoak ondo hornitua eta erosoak izan behar du. Horrek esan nahi du atsedenerako gelak, hitzaldietarako baliabide egokiak eta alde guztiekin berdin lan egingo duen idazkaritza zerbitzua behar direla. Negoziazioak zailak, nekagarriak eta aspergarriak izan daitezke. Ahal den guztia egin behar litzateke negoziazioak hautsiko ez direla ziurtatzeko, funtsezko auzi batengatik ez bada.

Gardentasuna garrantzitsua da, baina kontu handiz kudeatu behar da. Gardentasunak ez du esan nahi hitz guztiak, eztabaida guztiak, iritzi desberdin guztiak, proposamen guztiak eta kontraproposamen guztiak publikoari jakinarazi behar zaizkionik. Oinarrizko arauak zer, noiz eta nork argitaratu behar dituen jaso

“**B**ake prozesuak egituratuta, planifikatuta, ondo antolatuta, profesionalki erraztuta beharko lukete eta oinarrizko arauak adostu beharko lirateke”

beharko lukete. Negoziazioak soilik negoziazio foroan egin behar lirateke eta ez aldi berean komunikabideetan.

Bitartekariak profesionalki izan behar dute, erabat inpartzialak izan behar dute, eta alderdi guztiek horiekiko konfiantza izan behar dute. Bitartekariak prozesua zehazteko eta kudeatzeko eskubidea eman behar zaie, beti ere alde guztien oniritziz.

Hegoafrikakoa nahiz Ipar Irlandakoa bake prozesu egituratuaren adibide garbiak dira.

Hegoafrikako bake prozesua bi alde nagusien arteko bilera sortarekin abiatu zen, 1990eko maiatzean, Apartheidaren Gobernuaren eta ANC alderdiaren artean. Hasierako bilera horien asmoa negoziazio prozesua itxuratze-ko eta konfiantza eraikitze-ko oinarrizko printzipioak aztertzea zen. Oinarri horiekin, Groote Schuur Agiria izeneko adierazpen bateratua egin zuten: “Gobernuak eta ANCK bat egin dute egungo indarkeria eta larderia giroa konpontzeko konpromisoan eta egonkortasuna lortzeko nahiz negoziazio prozesu baketsua abiatzeko konpromisoan”.

Adierazpenak ondoren, delitu politikoak, preso politikoak askatzea, immunitatearen bermea eta erbesteratuak itzultzeari buruzko gomendioak egiteko lantaldea osatzea aipatzen zuten. Gobernuak eta ANCK indarkeria eta larderia gainditzeko komunikazio bideak ezartzea adostu zuten.

Hurrengo bilera garrantzitsua Pretorian egin zuten, 1990eko abuztuan. Pretoriako Agiria

“**P**retoriako Agiria delakoak jasotakoaren arabera, 1990eko abuztuan, ANCK borroka armatua bertan behera utzi zuen eta Hegoafrikako Gobernuak larrialdi egoera ahal bezain laster eteteko konpromisoa hartu zuen.

delakoak jasotakoaren arabera, ANCK borroka armatua bertan behera utzi zuen eta Hegoafrikako Gobernuak larrialdi egoera ahal bezain laster eteteko konpromisoa hartu zuen.

ANCren eta gobernuaren arteko hirugarren bilera formalak Cape Townen egin zen, 1991ko otsailean, eta De Klerkek eta Mandelak sinatutako DF Malan Akordioa lortu zen. Pretoriako bileran aipatutako gaiak lantzeko, arazo eremuak identifikatzeko eta, oro har, negoziazio prozesua aurrera eramaten laguntzeko eratu zen lantaldearen txostena jaso zuten bileran.

Ipar Irlandan ere, funtsezko negoziazioak abiatu baino lehen konfiantza eraikitzen lagundu zuten akordioak adostu ziren. Baina Hegoafrikan ez bezala, Ipar Irlandan akordioak lortu ahal izateko bidaia diplomatikoak baliatu behar izan zituzten. Zenbait alderdi unionistek uko egin zioten zuzenean Sinn Feineko errepublikarrekin biltzeari eta jarrera horri eutsi zioten ia negoziazio prozesu guztian. Azkenean, gela berean biltzeko prest egon ziren, baina soilik bitartekari bat tartean egonda.

Ipar Irlandako negoziazioak hasi baino lehen, bitartekarien buru George Mitchell senatariak *Mitchell Principles of Democracy and Non Violence* (Mitchellen Printzipioak Demokraziaren Aldeko eta Indarkeriaren Aurka) delakoa onartzeko eskatu zien alde guztiei:

- Auzi politikoak ebazteko soilik bitarteko demokratikoak eta baketsuak erabiltzea.

- Erakunde paramilitarrak erabat armagabetzea.
- Armagabetzea batzorde independente batek egiaztatzea.
- Norberak indarkeria erabiltzeari edo indarkeria erabiltzeko mehatxuari uko egitea, eta besteek indarkeria erabiltzearen aurka egitea, negoziazio multilateralen bidean edo emaitzan eragin nahian.
- Negoziazio multilateralean lortutako akordioak betetzeko eta soilik metodo demokratiko eta baketsuak erabiltzeko adostasuna lortzea, desadostasunak dauden emaitzak aldatzeko ahaleginak egiterakoan.
- “Zigor” hilketak eta erasoak lehenbailehen amaitzea eta halako ekintzak saihesteko neurri eraginkorrak hartzea.

Itzul gaitzen Hegoafrikara: Negoziazio prozesu konstituzionalaren lehen bilera formalak World Trade Centre eraikinean egin zen, Johannesburgetik gertu, 1991ko azaroan. Bileraren helburu nagusia negoziazio egituraren lehen osoko bilkura prestatzea izan zen. Lehen osoko bilkura horri Codesa esaten zaio (*Convention for a Democratic South Africa* edo Hegoafrika Demokratikorako Biltzarra). Afera nagusia erabakiak hartzeko Codesa zertan oinarrituko zen erabakitzea zen. Gomendioa “nahikoa adostasun” egon beharko lukeela izan zen. Ekitaldi publiko horren zeregina pro-

George Mitchell senataria izan zen Ipar Irlandako bitartekarien buru eta ondoren, bere izenarekin ezagun egin diren printzipioak onar zituzaten eskatu zien gatazkako alde guztiei.

Nelson Mandelaren inteligentzia politikoa eta negoziazio dohaiak nabarmentzen dituzte ezagutzen dutenek.

zesuaren arauak eta oinarrizko arauak ezartzea izan zen.

Handik hilabetera, Codesaren lehen osoko bilkura historikoa izan zen. Parte-hartzaileak, ikuskatzaileak, Hego Afrikako herritarrak eta mundu osoak une garrantzitsua zela kontura zitezten planifikatu, egituratu eta aurkeztu zuten. Alderdi eta erakunde guztietako buruzagiak eta ordezkariak, egokiro apaindutako areto zabalean eseri ziren. Oholtzan Michael Corbett epaile gorena, biltzarreko bi presidentek eta ekitaldia otoitzekin abiatu zuten hainbat erlijioetako ordezkariak zeuden. Gonbidatuen eremuan, aldiz, enbaxadoreak, dignatarioak eta Hegoafrikako gizarte zibilaren buruzagiak.

Bilerak aurrera egin ahala, Codesaren egitura adostu zuten: kudeaketarako ordezkari batzordea, eguneko kudeaketa batzorde txikiagoa eta alderdi bakoitzeko bina kidek eta bina aholkularik osatutako bost lantalde. Lantalde bakoitzak negoziazioaren alderdi espezifikoa landuko zituen eta idazkaritza bat ere izango zuen.

Lehen lantaldearen helburua politikan parte-hartzeko askatasun giroa sortzea eta nazioarteko komunitatearen zeregina aztertzea zen. Bigarrenak printzipio konstituzionalak eta konstituzioa osatzeko edukia jorratuko zituen. Hirugarrenak barne gobernuaren afera landuko zuen. Laugarrenak, lurraldeen etorkizuna. Eta bosgarrenaren zeregina negoziazioen eta trantsizioaren esparruak jorratzea zen.

“Espaniako eta Euskal Herriko bake prozesuak, aldiz, ez zuen egitura formalik izan. Izan ere, Madrilek nekez onartu zuen bake prozesurik bazenik ere (...) Batasuna legez kanpo eta buruzagiak politikoki zikinduak, gainerako alderdiak ez zeuden haiekin publikoki biltzeko prest.”

Negoiazioak indarkeria eta hilketa mehatxupean egin ziren etengabe. Zuten egitura formalengatik, oinarrizko arauengatik eta Hegoafrikako herritarrekiko nahiz nazioarteko komunitatearekiko zuten erantzukizun irekiagatik izan ez balitz, ziurrenik negoziazioek ez zuten emaitza positiborik izango.

Ipar Irlandan ere bake prozesua nabarmentzeko ahalegina egin zen. 1996an, IRAk 1994ko su-etena berretsi eta handik gutxira, Sinn Feinen ordezkariak Britainiar Gobernuko ordezkariekin bildu ziren Castle Buildingsen (Stormont, Belfast), zegozkien bulegoak betetzeko eta elkarrizketetan sartzeko prozesua abiatzeko, ordura arte Sinn Fein elkarrizketetatik baztertua izan baitzen. Beheko solairuan alderdi unionisten ordezkariak zeuden, protestanteak. Irlandako Gobernua, nazionalisten eta errepublikarren (katolikoek) ordezkariak eta bertako Alderdi Laborista, aldiz, bigarren solairuko geletan zeuden.

Hirugarren solairuan Britainiar Gobernuaren bulegoak zeuden, Estatu Idazkaritza eta kide independenteen (bitartekarien) bulegoak barne. Halaber, solairu horretan negoziazioarako areto zabal bat zegoen. Horrez gain, bilera areto txikiagoak zeuden solairu bakoitzean.

Negoiazio talde guztiek administratzaileak, lege aholkulariak, ikerlariak, idazkariak eta harreman publikoetarako baliabideak zituzten.

Mitchellen Printzipioak onartu ondoren, alderdi unionista gehienak elkarrizketetan parte hartzen hasi ziren, orduan indar handiena zuen alderdi unionistak (UUP) Sinn Fein-ekin biltzeari uko egin arren. Lehen lorpen nabarmena bi Gobernuak Armak Konfiskatzeko Nazioarteko Batzorde Independentea formalki ezartzeko prozedura mozioa onartzea izan zen; bi azpibatzorde sortzea, bata armagabetzeaz eta, bestea, konfiantza eraikitzeko neurriez arduratuko zena; funtsezko elkarrizketak abiatzeko lehentasunak adostea; negoziazioen aurrerabideak eta prozedurak behar bezala koordinatzeko negoziazio batzorde bat osatu behar zela onartzea.

Espaniako eta Euskal Herriko bake prozesuak, aldiz, ez zuen egitura formalik izan. Izan ere, Madrilek nekez onartu zuen bake prozesurik bazenik ere. Oro har, Espainiako Gobernuaren eta ETAren arteko bilerak sekretuak ziren eta Espainiatik kanpo egin ziren. Ez zegoen inolako gardentasunik. Batasuna ETAren adar politikoaren eta Euskal Herriko gainerako alderdien arteko negoziazioak ere korapilatsuak izan ziren. Batasuna legez kanpo eta buruzagiak politikoki zikinduak, gainerako alderdiak ez zeuden haiekin publikoki biltzeko prest. Aurrez aurreko bilerak izan ziren, baina isilpean. Espero zen moduan, bake prozesua bertan behera geratu zenean, Batasunako buruzagiekin bildu izan ziren alderdietako buruzagiak, Euskal Herriko lehendakari errespetatua barne, auzipetu egin zituzten.

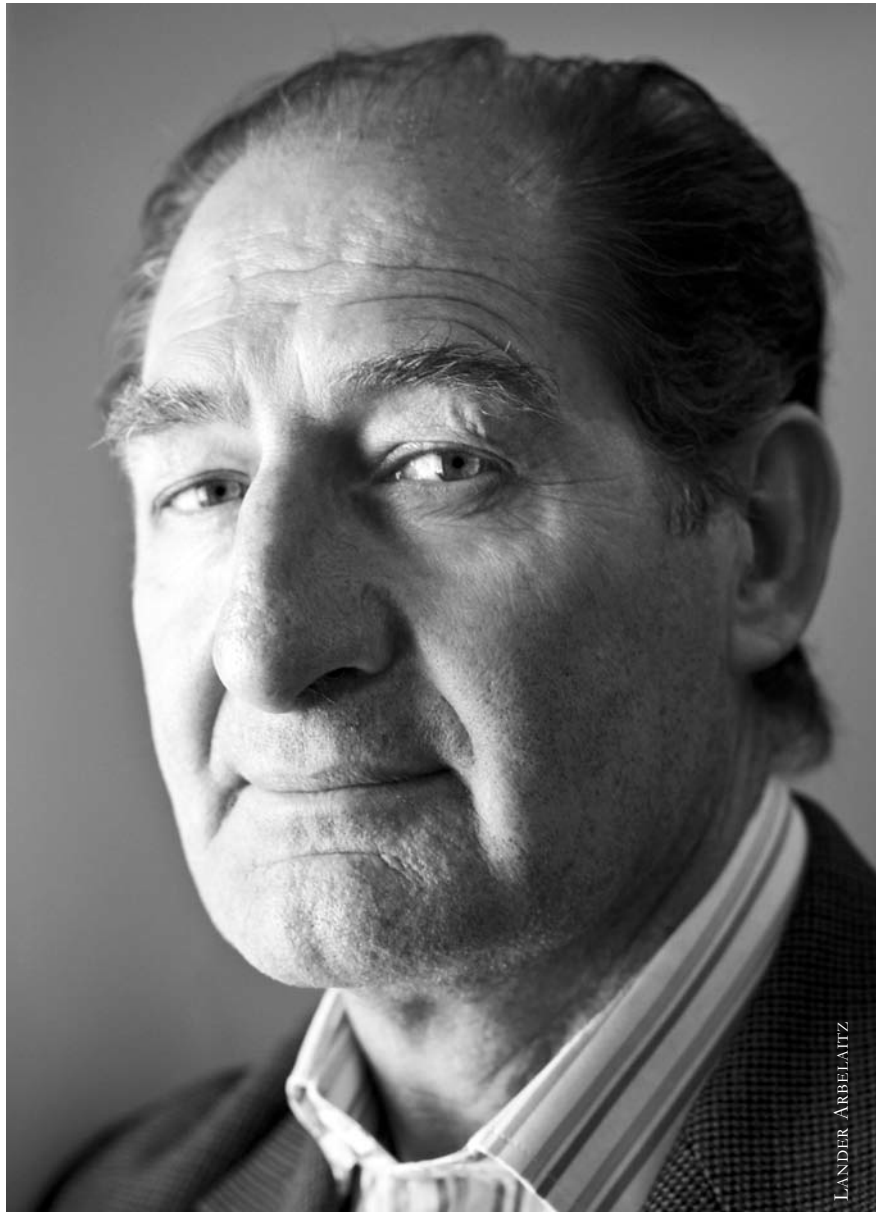
GIZARTE ZIBILAREN ERAKUNDEEN BIDEZ, HERRITARREK AHALIK ETA MAILA GEHIENETAN BAKE EKIMENETAN PARTE HARTU BEHARKO LUKETE

Lehen aipatu dudana bezala, Hegoafrikako negoziazio politikoak etengabe mehatxupean izan ziren, nagusiki Hegoafrikako demokratiza-

zioaren aurka zeuden segurtasun indarretako ildo gogorreko kideek abiatutako indarkeriaren erruz. Negoziazio formal eta egituratuak bake prozesuan garrantzi handia izan zuten arren, litekeena da Hegoafrikan erabateko gerra piztea, *National Peace Accord* (Bake Akordio Nazionala) garaiz ezarri izan ez balitz.

Itxuraz herrialdea gobernaezin bihurtzeko zorian zegoenean, Hegoafrikako hainbat buruzagik (ez soilik politikoe) bat egin eta Bake Akordio Nazionala (NPA) izeneko ituna sinatu zuten. Eta horretan oinarrituta, herrialde osoan bake batzorde sare zabala eratu zen. NPArekin hogeita sei sinatzailek egin zuten bat: gobernuko, segurtasun indarretako, alderdi politiko nagusietako eta estatu independente eta burujabeetako (Bantustanak) ordezkariak, komunitateko eta tradiziozko buruzagiak, unibertsitateetako, negozioen esparruko, sindikatu etako eta elizetako buruzagiak. Guztiek akordioak ezarritako mekanismoak betetzea adostu zuten eta, horren ondorioz, komunitate gatazkak eta gatazka politikoak konpontzeko foroak eratu ziren indarkeriak aldateta politikoarekiko konpromisoaren oinarriak suntsitzeko arriskua zegoen gizartearen maila guztietan.

Bakea lortzeko herritarren oinarri zabaleko behetik gorako mekanismo hau Hegoafrikako bake prozesuaren funtsezko osagaia izan zen. Herrialde, eskualde eta herri mailan lan egiten zuten bake batzordeek osatutako herrialde osoko egitura sortzea eragin zuen. Apartheidaren poliziako kideek, soldaduek, ekintzaile politikoe, giza eskubideen aldeko abokatuek, enpresarioek, akademikoak eta apaizek –horietako asko ordura arte elkarren arerio izanak– elkarrekin lan egin zuten bake batzordeetan. Eguneko edo gaueko edozein ordutan biltzen ziren eta, bidean topatzen

LANDER ARBELAITZ

zituzten erronkei aurre egiteko, gatazka konpontzeko tresnak hartu, egokitu eta eraiki zituzten. Aurrez ezezagunak ziren bakegile mordoak iritsi zen komunitate guztietatik eta gatazkaren alde guztietatik, gobernua, segurtasun indarrak eta ekintzaile politikoak barne.

Gauza asko ikasi ziren orduan. Hauxe izan zen irakaspen nagusietakoa: Etsai amorratuak izandakoak elkarrekin lanean hasi zirenean eta besteak ere gizatasuna zuela ikusi zutenean,

“**B**i bake prozesuotan nazioarteko parte-hartzea sotila, estrategikoa eta prozesuaren alde guztiekin adostua izan zen. Parte-hartzea hasieratik amaierara zehaztu eta sustatu zen.”

oso zaila zen etsaiak izaten jarraitzea. Herrialde osoan, bake batzordeetan zeuden arerioak barkamenak nolako indarra zuen ikasten hasi ziren. Barkatzeak ez du esan nahi onestea edo ahaztea, baina gatazka konpontzeko elementu garrantzitsua izan zen, bake batzordeetan parte hartu zutenak gorrotoa eta erresumina alboratzeko gai izan zirelako. Gainera, lehenengoz egia norberaren ikuspegitik ikusten dela eta, beraz, egia bat baino gehiago egon daitekeela ulertu zuten.

Bake prozesuei dagokienez, NPA mekanismo bakana izan zen eta ekarpen handia egin zuen negoziazio nazionalak aurrera egin zezan eta, azkenean, emaitza ona izan zedin. “Negoziazioen” buruzagitzaren eta etsaiekin biltzeko aukera ez duten herritarren arteko distantzia gero eta handiagoak, maiz, gatazka politikoak konpontzeko prozesuen azpiak jaten ditu.

Hortaz, komunikazio eraginkorra gakoetako bat da. Hainbat mailatan eta herrialde osoan lan egiten zuenez, NPAk erakunde politiko anitzen arteko komunikazio horizontal nahiz bertikala erraztu zuen. Ondorioz, NPAk Hegoafrikaren bilakaeran oinarri zabaleko heziketa politikoa ahalbidetu zuen eta, hala, Hegoafrikako komunitate guztietako herritar gehienek beren buruzagien alde egin zuten.

NAZIOARTEKO SOSTENGU ERAIKITZAI-LE ETA INPARTZIALA BEHAR DA

Beste zenbait herrialdetako barne gatazkek nazioartetik jaso duten ekarpena askotarikoa

izan da: Aipagarria batzuetan –Hegoafrikan eta Ipar Irlandan adibidez– eta oso txarra bestee- tan –Ruandan, Palestinan (Gaza) eta Iraken, besteak beste–.

Zein dira Hegoafrikako eta Ipar Irlandako bake prozesuen irakaspen nagusiak?

- Nazioarteko politikaren eragina adierazgarria da. Zalantzarik gabe, Sobietar Batasunaren eta Gerra Hotzaren amaiera Hegoafrikako bake prozesua bultzatu zuen elementuetako bat izan zen. Doktrinaturako hegoafrikar zurientzat ANCK mehatxu komunista izateari utzi zion eta horrek lehentasuna segurtasun estrategia militarra izan beharrean negoziazio estrategia izatea ekarri zuen. Irlandan mugimendu errepublikarrak AEBen sostengu handia zuen, irlandar jatorriko komunitate zabalarari esker. 2001eko irailaren 11ko erasoak gertatu zirenean, hainbat urte lehenago IRAk su-etena aldarrikatu arren, armagabetzea oraindik ez zen gauzatu eta unionistek bake prozesuaren mehatxutzat jo zuten hori. Irailaren 11n, estatubatuarrek zuzenean eraso terrorista izugarria jasan zutenean, aurrez egon zitezkeen IRAren aldeko jarrerak desagertu egin ziren. Nire ustez, horrek armagabetze prozesua bizkortu zuen.
- Munduko potentzia nagusientzat Hegoafrikak eta Ipar Irlandak ez dute garrantzi estrategiko berezirik. Ondorioz, gatazka horietan, nazioarteko parte-hartzea arrazoi egokiak eragin zuen, gatazkan zegoen herrialdearen interesek, alegia, eta ez gatazkaz kanpoko nazioen interes egoistek. Arrazoi ezkuturik ez zela esan ez daitekeen arren, izatekotan, ez zuten emaitzan eraginik izan.
- Bi bake prozesuotan nazioarteko parte-hartzea sotila, estrategikoa eta prozesuaren alde guztiekin adostua izan zen.
- Parte-hartzea hasieratik amaierara zehaztu eta sustatu zen.

Brian Currin
Bruselan, 2008ko irailean